

“Stealing” the Afikomen

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

- I. Introduction
  - a. Different customs regarding the afikomen
  - b. Some have father hide it and children look, others do opposite and yet others don't hide at all. Where does it come from?

- II. What?
  - a. Pesachim 109a - Chotfin matzos
    - i. Rashbam means you take matzahs away so kids don't fall asleep.
    - ii. Rashi – lift seder plate or eat them quickly.
    - iii. Ritva – don't allow child to eat too much
    - iv. Meiri - have fun with yiddishkeit.
    - v. Rambam 7:3

- III. Where?
  - a. Wrap it in a cloth like they did in Egypt
    - i. Shulchan Aruch Ha'rav 473:35
  - b. Place on shoulder
    - i. Mishna Berurah 473:59
  - c. Under pillow
    - i. Aruch Ha'Shulchan 20
  - d. Walk around house
    - i. Pri Megadim (Eishel Avraham 473:22)
  - e. Give to someone else to ensure won't be eaten
    - i. Shulchan Aruch 473:6
    - ii. Rivevos Efraim 4:113:10

- IV. “Stealing” Afikomen
  - a. Children steal afikomen and return in exchange for prize
    - i. Chok Ya'akov 472:2
  - b. Why?
    - i. Beis Ha'Levi Hagaddah – Halachik reason
    - ii. Minhag Yisroel Torah – no dogs to stop us from stealing (Shemos 11:17)
    - iii. Mekor Chaim (Chavos Yair) – to show love for the mitzvah
    - iv. Teshuvos V'Hanhagos 3:141 – child should tell Mother where hidden
    - v. Rabbi Zweig – slavery versus freedom
    - vi. R' Elimelech Biderman – steal time to learn Torah
    - vii. Rav Rimon – when we tire, children remind us of redemption
    - viii. Rav Yankele Galinsky – make children curious
    - ix. Minchas Eliyahu - stealing of bechora is connected to afikomen.

- V. Opposed to stealing
  - a. Piskei Teshuvos - we should call it snatching the afikoman and not refer to it as stealing.
  - b. Rav Chaim Kanievsky Hagaddah
  - c. R' Shlomo Zalman Auerbach
  - d. Rav Zilberstein

the four questions at night. **They said about Rabbi Akiva that he would distribute roasted grains and nuts to children on Passover eve, so that they would not sleep and so they would ask. It was taught in a baraita that Rabbi Eliezer says: One grabs the matzot on the nights of Passover.** One should eat them very quickly **on account of the children, so that, due to the hasty consumption of the meal, they will not sleep** and they will inquire into the meaning of this unusual practice.

1. *Pesachim 109a*

שלא ישנו וישאלו תניא^(א) רבי אליעזר אומר
 חוטפין^(ב) מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות
 שלא ישנו^(ג) תניא^(ד) אמרו עליו על רבי עקיבא
 מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד^(ה) חוץ
 מערבי פסחים^(ו) וערב יום הכפורים בע"פ
 בשביל תינוקות כדי שלא ישנו וערב יוה"כ
 כדי שיאכילנו את בניהם ת"ר^(ז) חייב אדם

3. *Rashbam*

R' Shmuel b. Meir

1085-1158

פירות: חוטפין מצה. מגזיהין את
 הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית
 דמפרשי חוטפין מנה אוכלין מהר שני
 לשונות הללו פירש רבינו. ויש גורסין
 מנות מגזיהין את הקערה שיש זה
 מנה ומרור וז' תצילין^(א). ולי נראה
 חוטפין מסלקין את הלחם מיד
 התינוקות שלא יהו ישנים מתוך מאכל
 הרבה דדרך התינוק אחר אכילתו
 ושוב לא ישאלו אבל עכשיו כשחוטפים
 מהן לא ישנו וישאלו כלומר לא ישנו
 שלא אכלו כדי שזענן וישאלו כשיראו
 השינויים שאנו עושין היכירא לתינוקות

כדלקמן^(א) וכן מוכח לשון התוספתא^(ב) דתניא רבי אליעזר אומר חוטפין
 מנה לתינוק כדי שלא יישן רבי יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא
 חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מנה לתינוק כדי שלא
 יישן כלומר גוזלין. ורבינו פי' שכן עיקר אותו הלשון שפירשתי חוטפין
 ממהרין לאכול מדקתני הא דר"ע צתרה ואיכא למימר דאגב גררא
 דקאמר כדי שלא יישן קא מייתי נמי להא עובדא דר' עקיבא דחייש
 שלא ישנו ותרי מילי נינהו רבי אליעזר איירי לחטוף מן התינוקות אחר
 שאכלו מעט כדי שלא ישנו ור"ע איירי שצריך למהר לעשות הסדר
 טרם יישנו: חוץ מערבי פסחים. כדי שישנו את התינוקות ציוס ולא

2. *Rashi*

1040-1105

קציות. קלי מחטים ישנים: חוטפין מצה. מגזיהין את הקערה
 בשביל תינוקות שישאלו. ואית דמפרשי חוטפין מנה אוכלין מהר וזה
 הלשון עיקר מדמייתי הא דר"ע צתדה: חוץ מערבי פסחים. כדי שישנו

ונברין כי הרבה אכלנו, כדי שיראו התינוקות וישאלו. ונ"ל
 שאם היה מושיט ידו ליטול מן הלחם, נוטלין אותה מידו
 ואומרים לו הרבה אכלת. וזהו שאמרו בפרק ערבי פסחים (ק"ט
 ע"א) חוטפין מצה בלילי הפסח כדי שיראו התינוקות וישאלו.
 _____ ופירושים רבים נאמרו בו וזהו הנכוז בעיני:

4. *Ritva*

R' Yom Tov Asevilli

1250-1330

5. Meiri
R' Menachem Meiri
1349-1310

הא מה"י, כדי שישתעשעו התינוקות בכך
לא יבאו לידי שינה ויתעוררו למה שראים
וישאלו ויחקרו מה נשתנה וכך עד שנבוא
לספר בענין, ויש מפרשין י"ג, שמקדימין
באכילה וכן שואלין במהירות, וזו שסמכו
לזו אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר
הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מלילי
פסחים וערב יום הכפורים, כדי שיאכילו את
בניהם, ולפירוש ראשון זו של ר' עקיבא
שמרעה במני עצמה היא.

התינוקות אעפ"י שאנו מצווים לעוררם כדי
שישאלו אין משמתין אותם בענין חובת ארבע
כוסות, שהתינוקות אין להם שמחה כל כך ביין,
אלא מחלקים להם קליות, של שנה שעברה
שאין בהם איסור חדש, ואנוזים, כדי שישאלו,
ר"ל שלא יישנו ויראו אותם הענינים שאנו
מתעסקים בהם וישאלו מה נשתנה, וכן חו"טפין
מצה, כלומר שמתעסקים בה דרך המייה וחספה

6. Rambam
1135-1204

הבן גדול וחכם מודיענו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן; הוצרך לעשות
שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישבו להם ויאמרו להם כך וכך
אירע כך וכך היה, וכיצד משנה מחלק להם קליות ואנוזים ועוקרים (א) השולחן מלפניהם
קודם שיאכלו *וחוטפין מצה זה מיד זה וכיצד בדרבים האלו. אין לו בן אשתו שואלתו.
אין לו אשה שואלתו זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים. היה לברו
שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה: הוצרך להתחיל בנגות ולסיים בשבת. כיצד מתחיל ונספר שבתחלה היו אבותינו

8. Shulchan Aruch Ha'Rav
R' Shneur Zalman of Liadi
1745-1813

לה אחר שאכלו מהירות בטיבול צריך ליקח מצה האמצעית משלושה מצות
המונחים לפניו בקערה ולבצוע סקצתה, מטעם שיתבאר ונהנו כל ישראל
שמקצת זה שבוזעים מהמצה עושין בו נ"כ מצוה אחת דהיינו שמשמרין אותו
לאפיקומן ולפיכך כד נכון הדבר שיהיה סקצת הזה רוב המצה שאפיקומן היא
מצוה חשובה שהוא לנו במקום הפסח כה ונהנין להצניעו תחת הספה זכר
למשארותם צורות בשמלותם כו יש שכורכין אותו כמטפחת ומשימין על שכמם
זכר ליציאת מצרים:

9. Mishna Berura
Chafetz Chaim
1839-1933

משנה ברורה

שאותו חלק יהיה יותר גדול [אחרונים]: (נט) תחת המפה.
זכר למה (עד) שאומר "משארותם צורות בשמלותם". יש
שנותנין אותה על כתפיהם, זכר ליציאת מצרים. והיה נוהגין
שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראכמע"ל¹, כי הכרים מסתמא מכובסין בקראכמע"ל [ח"א]: (ס) ויגביה הקערה.

7. Shulchan Aruch

מהכרפס * (ה) יה (ה) (ל) פחות מכוית * ומטבול
בחומין יט (ל) ומכרך כורא פרי האדמה ואוכל
וכן ויאונו מברך אחריו (לה) ויקח מצה * האמצעית
כ ויבצענה לשנים כא (לו) ויתן חציה לאחד
מהמסובין לשוורת (י) לאפיקומן * ונותנים אותה
כב תחת המפה * וחציה השני ישים בין שתי השלימות
* כג (יא) (י) ויגביה (ב) הקערה שיש בה המצות ויאמר
כד (יג) (כ) הא לחמא עניא עד (ט) מה נשתנה: הגם
* (ח) * ויאמרו נלשון * שמוניס הנשים והקטנים או יפרש להם
הענין וכן עשה ר"י מלונדרי"ש כל ההגדה נלשון לנו כדי
שינינו הנשים והקטנים: * (ט) ואו כה (י) יצוה
(כ) להסירם מעל השלחן ולהניחם בסוף השלחן כאלו
כבר אכלו כדי שיראו התינוקות כו (כ) וישאלו:

ביאור הלכה

מח"ס

11. Rivevos Efraim
R' Efraim Greenblatt
1932-2014

בשו"ע סימן תע"ג ס"ו כתב המחבר ויתן חציה
לאחד מהמסובין לשמור לאפיקומן, ולכאורה מדוע
צריך לתת לאחר שיטמינה הלא מצוה בו יותר
מבשולחו וראיתי בעין חיים ח"ב לירידי המנוח הרה"ג
ר' חיים ראובן שצ"ל שכתב בעמוד מ"ב אות ס"ב
ואפשר שהטעם שהוא מרבה לחירות להראות שהוא
יושב כמלך יש לו משרתים אבל עדיין קשה מדוע
לאחד מהמסובין הלא יכול ליתן לאיזה שירצה ואפשר
שישמרו את האפיקומן שלא יהי נאבד עכ"ל. וראיתי
בלבוש שכתב רחן חציה לאחד מהמסובין לשמרה כדי
לאכול ממנה את האפיקומן מהמצה השמורה ע"ש
ושמרתם את המצות עכ"ל, ואולי מטעם זה צריך שיתן
לאחר לשמור מטעם ושמרתם ועיין בזה.

10. Aruch Ha'Shulchan
R' Yechiel Michel Epstein
1829-1908

הואחר הטיבול לוקח המצה האמצעית ויבצענה
לשנים ומסר חציה לאחד לשמרה לאפיקומן
ומנהנינו להניחה תחת הכרים של החסכה * וכך
למשארותם צורות בשמלותם על שכמם ולכן יש
שמתביהן החציה של האפיקומן על הכתף כרעג וחציה
השנייה ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש
בה המצות או המצות לבדן ויאמר הא לחמא עניא
עד מה נשתנה ועיקר הנוסחה היא הא לחמא כמ"ש
ויאמר בלשון שמוניס הנשים והקטנים או יפרש להם
הענין וכן עשו הגדולים ועכשו שנתרבו הדפוסים
ונרפם ההגדה בלשון לעז וכל הנשים והתינוקות שלנו
קוראין טעצמן לא נהנו לבאר להן כי הן יודעות
בטעצמן לקרות ולהבין ענין יציאת מצרים:

12. *Chok Ya'akov*
R' Yaakov Reischer
1661-1733

הגיעו וכו' וע"ם הטעם (ב) שמנה למחר ולאכול וזה
שאלו כש"ס חוטפין מנה ליל פסחים וכן פרש"י שס
שכן עיקר וע"ש דכאלו עוד פירושים בדבריהם כגון להקיר
הקערה שכתבאר נסמוך קי' תע"ג קע"ף וי"ו והרמב"ם פ"ו
מה' חמץ ומנה כתב חוטפין מנה זה מיד זה כדי שיראו
החינוקות וישאלו עד כאן לשונו ופשוט שמה נתפשט המנהג
שמכין לחינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן שעי"ז לא
ישנו ויתעורר לשאלו וע"ם כפירוש"ם (ג) עד שחשך עיי'
בת"ה קי' קל"ז דאף הקידו' צרי' לשחות ג"כ כלילה דוקא

13. *Beis Ha'Levi Hagaddah*

בענין המנהג להטמין האפיקומן

הדעת פוסל בו מפני טומאה. ובפרה אדומה שצריכה
שמירה מבואר במשנה (פ"ז דפרה) שאם הפשיל
לאחוריו פסול מכיון שחסר שמירה, וא"כ הוא הדין
בבשר פסח שצריך שמירה יתירה שלא יטמאו אותו,
לקרבן פסח, תחת הכר או המפה, שבוה אין חשש
טומאה והיסח הדעת עד שעת האכילה.
(הגר"ח, מו"ז ח"ד סי' קפח)

מנהג זה מובא בטור ושו"ע (סי' תעג). ונראה
שיש בזה יסוד ע"פ הלכה, שלדעת הרא"ש אנו
אוכלים היום האפיקומן זכר לפסח שנאכל על
השובע. והנה הדין הוא בפסח שצריך שמירה, והיסח
ולכן הטמינו את הבשר עד שעת האכילה, ומזה נקבע
מנהג ישראל עד היום להטמין האפיקומן שהוא זכר

Rav Hayim would keep the *afikoman* at his side during the entire *Seder* until it was eaten. His reason was that the *afikoman* represents the *korban Pesah*, which, like all sacrifices, becomes disqualified if one is *messi'ah da'at*, that is, one's attention is diverted from the *korban* (*Pesahim* 34). In this context the *afikoman* is referred to as *zafun* because it is hidden away or guarded.

(Reshimot)

14. *Teshuvos V'Hanhagos*
R' Moshe Shternbuch

הדעת ויש שמירה ובפסח כה"ג כשר לאכילה, אבל
אילו יישאר ביד הקטן לגמרי הוה היסח הדעת וחסרון
שמירה ובקדשים פסול, וכמבואר בירושלמי פ"א
דתרומות, ולסברת הגר"ח הנ"ל שוב לא דמי לק"פ,
ושפיר יש הידור כהנ"ל.

אמנם המנהג שחינוקות חוטפין הוא כדי שישארו
ערים עד סוף הסדר שהוא זמן אכילת
האפיקומן, אבל להנ"ל צריך דומיא דפסח ששמור
ומוטמן כל הזמן בשמירת גדולים דוקא, וכמדומני
שאין נוהגין כן, ואולי כיון דאפיקומן זכר בעלמא
לק"פ אין מקפידין שיהא בו שמירה כבק"פ. ע"כ.

מיהו הגר"ח זצ"ל לא אמר הדברים להלכה,
ובפשוטו המנהג להטמין, כדי שהילדים
ישארו ערים עד שיחזירו האפיקומן ויקבלו פרס, עוד
יש להעיר ע"פ דברי הגר"ח דיש בזה סמך להשמועה
שתליית מעט האפיקומן כל השנה בכית היא סגולה
נגד גניבה ועוד דברים, כיון שמצוה זו יש בה דין
שיהא שמור ע"כ יש בו סגולה לשמור, וד"ל.

סימן קמא

שאלה: הטמנת האפיקומן

"במועדים וזמנים" (ח"ו קפ"ח בהגה"ה) הבאתי
בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל טעם המנהג
להטמין האפיקומן, שעיקר האפיקומן הוא זכר לפסח
(לרא"ש) והיו חייבין להטמינו שבקדשים צריך
שמירה ופוסל היסח הדעת, ושפיר המנהג להטמינו
דליהוי באפיקומן כעין הפסח. ומצאתי עוד דברים
בוה שהושמטו שם: "ולפי זה לע"ד לא יפה עושין
מה שילדים חוטפין ומטמינים האפיקומן, שביד ילדים
לא נקרא שמור כלל, ושוב לא הוה דומיא דפסח
שכה"ג פסול.

וע"כ נלע"ד שטוב לנהוג שהאמא או מישהו אחר
ידעו כל הזמן היכן נמצא האפיקומן המוטמן,
ואומרת להם שיקבלו איזה פרס ויגלו, אבל עומדת כל
הזמן תחת שמירת האמא היודעת היכן הוא מונח,
ובהשגחתה שלא יגעו במצה, ובאופן זה אין היסח

My teacher R. Yochanan Zweig offered an interesting insight as to why such a curious custom took hold in Israel – especially since teaching our children to steal seems so antithetical to how we instruct them to behave the rest of the year. He observed that one aspect of slavery is that a slave owns no property. Typically, whatever a slave owns or acquires belongs to his master. Thus, perhaps taking the *afikomen* represents that as slaves, nothing we owned was truly ours. The slave of one master could take from his fellow slave with no consequences. This practice is thus another means of demonstrating to our children just what it felt like to be a slave.

Rabbi Dovid Rosenfeld *Aish.com*

15. R' Yochanan Zweig

• יחץ •

16. R' Elimelech Biderman

וכדי שלא ימוש זכרם מביניהם יקחו דמות תמונת דיוקנם, ויחצו את התמונה לשנים ויקח אחד מהם חלק זה וחבירו יקח את החלק השני, וכאשר יפגשו אהדדי ישלימו את התמונות בצוותא חדא. וזה יש לומר הכוונה בחציית המצה, היינו שכורתים ברית עם הקב"ה ומחצית המצה נותנים לו יתב"ש, והחצי השני שומרים אצלנו, וכאשר יתקרב האדם אל בוראו בשאר ימות השנה יזכה על ידי זה להשלים את התמונה ולקיים הברית.

לימוד גדול אפשר ללמוד ממנהג ישראל תורה שגונבים את האפיקומן כליל הסדר (וראה בדברינו לעיל עמוד פו טעמו של הגר"ש סופר זצ"ל), ואידי דאתיא לן מדרשא חביבא לן, דהנה אם נבקש מינוקא כבר חמש כבר שית

ענין חציית המצה מבאר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע ב'מנחם ציון' (ד"ה ורחץ) שהוא ענין כריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, וזלה"ק "ותהי מחצת העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית, כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחד, וכל אחד לוקח החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראינו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו", ויתבאר ביתר שאת על פי דברי הזוה"ק (פרשת בא, שאומרים לפני ההגדה) שכל הפמליא של מעלה עומדים סביבו בעת אמירת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, וכורתים ברית בפניו יתב"ש.

ונראה לבאר עומק הרעיון בדרך משל, לשני אוהבים שהיו צריכים להיפרד זה מזה,

העיסקה, ועל זה הזהירו חז"ל "אל תאמר לכשאפנה אשנה", רק היא "קובע עתים לתורה" מלשון 'גזל' כמו שכתוב (מלאכי ג. ח) "היקבע אדם", וכן (משלי כב. כג) "וקבע את קובעיהם נפש", ואמרו חז"ל (ר"ה כו:) שהוא לשון "קבען פלניא", שיגזול מעסקיו כדי לעסוק בתורה, ויענה וישיב ליצה"ר שהגיעה עת ללמוד תורה ואינו חפץ בשעה זו להתעסק בשום עסק זולת התוה"ק, ויסוד זה נרמז בגניבה זו, שאי אפשר להתעלות בעבודת ה' מבלי לגנוב ולגזול מזמנו הפרטי, ובכלל זה לוותר על דברים שונים שהם עניני עוה"ז הטפלים לעומת נצח ועולם הבא.

שיגיד לנו מתי לדעתו החלק העיקרי בכל עריכת ליל הסדר, מסתברא ששיב הילד על סימן "יחץ", שמאז מתחיל ה'סדר', כי גונבים את האפיקומן ובידו לבקש מתנות ככל העולה על לבו, והלא אמרו חז"ל (ב"ב יב:) "מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות", ואם כן עלינו להתבונן איזו התעוררות אפשר ללמוד מחציית ושירת המצה המביאה לידי גניבת מצת האפיקומן, וביותר תמוה, הלא כלילה הזה חייב האב לקיים מצות "והגדת לבנך", וכי זו דרך התורה ללמד את צאצאיו איך לגנוב.

ולכן נוטלים דוקא את המצה האמצעית שהיא כנגד "לוי", שהרי כתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פי"ג הי"ג) "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מישראל בכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים", ויש בזה כדי להזכיר לאדם על חובתו בעולמו לגזול מזמנו לעבודת השי"ת, עדי יזכה להיות נמנה בין פקודי שבטו של לוי.

ונראה לומר בדרך אפשר, על פי מה מאמר צדיקים (כך הביא הרה"ק רבי פנחס הורוויץ זי"ע בעל ה'הפלאה', בהקדמתו 'פתחא זעירא' עמ"ס כתובות אות לה, וה'בית אפרים' בהקדמה לתשובותיו ד"ה ויובן מביא פירוש זה משמו, ומסיים 'ודברי פי חכם חן') לפרש מה שנקטו חז"ל בלשונם (שבת לא.) "**קבעת** עיתים לתורה", דהנה דרך היצה"ר לבוא אל אדם בעת שהוא מתפנה מעיסוקיו כדי ללמוד התורה ולומר לו 'למה תניח את הרייח המזדמן לך בשעה זו [ובפרט כאשר לאותה שעה מזמין לו לוקח המבקש לקנות ממנו סחורה הרבה וכיו"ב], הלא יכול אתה ללמוד לאחר שתסיים עמו את

17. Minhag Yisroel Torah

ובחב במהרי"ל דחלק הגדול שיעלה בצליעת המלה בידו ימים לאפיקומן, ועיין ביוצד משה סימן י"ח אות ג' שמביא מהגדה ערב פסח ד"י"א שיעצב המלה באופן שיעלה חלק הגדול האפיקומן ביד שמאלו, וי"א להיסק, אכן מדברי מהרי"ל נראה להדיא דאין חילוק, וכמו בט"ו הטעם לפי שאותו המלה של אפיקומן הוא עיקר המלה שישלל באחרונה (בשו"ע ס"ד כ"ג) כמו שמוסר האפיקומן הוא מנהיג שמוסר שהוא לנו במתק הפסח אבל ב"ב"ט כמו הטעם כיון שראוי לכול אפיקומן שני זמנים ממנואר בסיון מע"ז, ומהחלק הראשון אינו אולם כ"א זית א' א"כ מהראוי שחלק שמנעי לאפיקומן יהי יותר גדול, — כמו שהמקובלים בשם האר"י דעפ"י הסוד יסלקנה להאמנעיט זורח ד"ו, וז"ל של ו' ימים לאפיקומן וזורח ד' ימים בין המנחות, ובהגדה ערב פסח בענין יום אחר ג' הבין שהצליעה לריך שהיה בפועל חלק א' מלוח ו' וחלק אחר בצורת ד' עם צירוף הכוונה, אמנם בכך המייס ס"ק ק"י"ח כמו דל"ז לעשות זורח ד' ו' ממש אלא רק בכוונה לבד, וכן הוא להדיא בדברי יוסף סימן ש"מ וסימן ס"מ, — (וע"ע בס' ויצד משה סימן י"ח אות ג').

כתב במהרי"ל סימן מע"ג ס"ק כ"ב ויש שנותנים אותה על כספיתן זכר לניצחא מלרים, וצאמת מנהיג זה כמו מהרש"ל בחשוכה סימן פ"ח אלא אכילת האפיקומן וז"ל אחר האכילה יוציא ממומן דהיינו האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה וישלשל לאחוריו וילך בכיוונו ד' אמות ויאמר כך היו אבותינו הולכין משארתם לזררות בשמלותם עכ"ל, וצ"ל דבריו במק יעקב בסיון מע"ז אך כמו ע"ז שלא נהגו כן במדינות אלו ע"ש, (הנה כמו כן על דברי מהרש"ל גבי לפון, אבל לגבי יום עדיין י"ל דמנהיג הוא סף במדינתנו, וק"ל משמע כן בשו"ע ס"ד ע"ש), ובכך החיים אחר קכ"ג כמו דמנהיגי לכוון אותו במפה ולקשרו בחתף המיטוק ואח"כ אומרים הא לחמא עניא וכו' ואח"כ הולך המיטוק ודופק על הדלת ואומרים לו מי אתה ואומר ישרא ומאין באת ואומר ממלרים ולאין באת הולך ואומר לירושלים ע"ש, וכעין זה הוצא בס' דבר יום ביומו בליד א' של פסח, ועיין בהגדה חלק יתחק).

והנה נטור כמו סימן האפיקומן סחה המפה זכר למשארותם לזררות בשמלותם, וימן לאחד מן המסובין לשומרה, (וכעין מנהיג זה הוצא בכך החיים בס"ל שקשרו בחתף המיטוק וגשאר קשור בכתפו עד שמגיעין לאכילת האפיקומן), אבל במהרי"ל כמו דינייה האפיקומן לפניו ע"ג השלחן סחה המפה, וכן יהי מונח לפניו

עד שמגיעין לאכילת האפיקומן שלא ישכמו לאכול גומר הסעודה, ובמהרש"ל כמו דלאוי לכוון במשפחה ולהביט בין הכר והכסת, הוצא בבאר היטב, וכ"כ במטה משה אחר מרכ"ל, ביוסף אומן אחר מש"ן, וכ"כ בסידור העיב"ן ויוסף דיהא קלה המפה הכרוכה עליו יוצאה וגלויה לפניו למען יזכור שלא ישכח לאכול האפיקומן גומר הסעודה, ובשו"מ גמי יוסף סימן ז"ל אות ב' הוצא דדברים טובין לטעמין האפיקומן בטליה של צליה, וכמו שם טעם לשבח למונהיג זה ע"ש.

השיפת האפיקומן — בארומת מייס אות י"ט הביא חס' מאורי אור שכתב דמה שגונבים המיטוקים האפיקומן מתחת הכסא הוא כדוי והכל וגנבים נשמע שיודים לומדים לידים לגנוב זכר לז"מ ויגלו ע"כ המונע מאיכות, (ובס' דברי מנה הוצא שכן הקפיד ע"ז הגה"ק מקאלאשין וי"ע), ובאמת מכל הפוסקים ה"ל נראה שלא נהגו המיטוקים לחטוף האפיקומן, אלא או שנמנו למחלה האפיקומן לאחד מן המסובין לשומרה, או שהיה מונח סחה המפה או בין הכר והכסת עד שהגיע עם אכילתה, וכן הוצא בדברי חיים ושלום אחר חת"ו"ו שהמנהיג דקרק מאחד שהחלק מן ימן שהונע לאפיקומן לא יוצאו לחוץ ממקומו רק יהא מונח בין הכרים עד שעת לפון לצל ירגישו בו הקליפות ע"ש.

אמנם מנהיג זה לחטוף האפיקומן הוצא במק יעקב ריש סימן מע"ג (מוצא בבאר היטב סימן מע"ג סק"ז) וכמו דמתפשט המנהיג מהא דאמרו בסמחים דף ק"ט חוטפין מנה גליל פסמים בשעל מיטוקת שלא ישע, ופי' הרמב"ם בפ"ו הלכה ג' שחוטפין מנה זה מיד זה, וכן הוצא מנהיג זה בטהב כללן יוסף גליל ראשון של פסח אחר ד', וז"ל אין לבטל המנהיג שאעריס גונבים האפיקומן כדי ליקח איז חפץ מחביהם שיחזרו להם האפיקומן, כי מתוך כך אעריס יעשו משימם ויפסרו בליחא מלרים, וכ"כ העב"ן בהגהותיו לפירושו שערי שמים ח"ב דף כ"ד, ובס' דברת הפסח סימן י"ג בפתחה ופ"א סק"ד העמיק מה שהוצא בהקדמת מכתב סופר (ספרו של הגה"ק מהר"ש סופר אבד"ק קראקא נוט של החת"ס) שנבד הגהות בעל מכתב סופר שאל את זקני טעם על המנהיג לגנוב האפיקומן, ולא השיב לו מאומה על אחר (כדי להרגילו לטפול קוש"י בלי חירון כי זה כל פרי העטרה השלמה שיקבל האדם על עמנו האמונה בצורה ומנות ומנהיג חכמים ולא יוכלנו מתמ קוש"י) רק אחר הסדר השיב לו כי לכאורה גלילה הוא עושים כל הדברים זכר לגמס שהי' שם, ולכאורה שלא למה לא נעשה זכר לגם גדול שהי' שגליל י"מ לא מרן כלב לשוט כאשר העידה התורה ולכל בני"ל לא יחרן כלב לשוט ולמה ירבע נס זה, אולם כבר אח"ל במס' פסחים דף ק"ג לא חזר במחא דלא ננה כלבא, ופרש"י משום שהיא נטויהא מחיב"ם ומגנבים, ועמה מבין גיבית אפיקומן הוא הוא הוכר לגם שלא יחרן יתכן כלב לשוט, דמכיון דלא נכחה כלבא בחומו לילה פלגי נגני ע"כ עושים זה לזכר דפסח"ו.

18. R' Yosef Zvi Rimon Hagaddah

Food for Thought

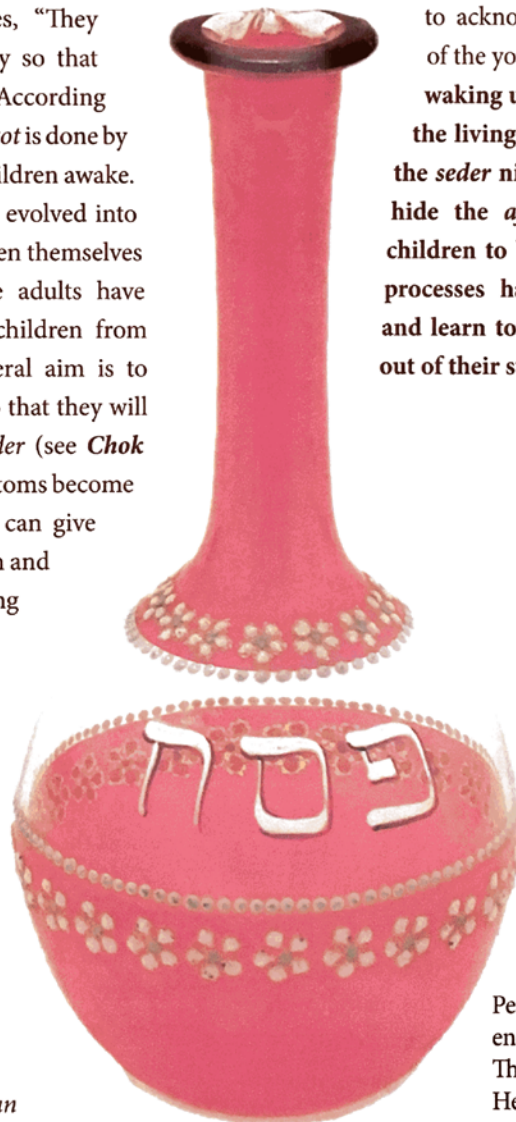
Why do the children “steal” the afikoman?

The **Talmud** (109a) states, “R’ Eliezer says: “The *matzot* are grabbed on the night of Pesach so that the children will not sleep.” There are many interpretations by the *Rishonim* of “grab” (see See *Rashi* and *Rashbam ibid.*; *Ra’avad* 7:3, and others). **Rambam** writes, “They grab this matzah immediately so that the children will see and ask.” According to *Rambam*, grabbing the *matzot* is done by the adults, so as to keep the children awake. It is possible that this custom evolved into the present one that the children themselves grab the *afikoman* (and the adults have to hide it to “prevent” the children from grabbing it), where the general aim is to have the children involved, so that they will not fall asleep during the *seder* (see *Chok Yaakov* 472:2). As “Israel’s customs become the law,” it appears that one can give another reason for this custom and for the significance of keeping the children awake by means of the *afikoman*.

As we explained, the *afikoman* is an expression of redemption; hiding it is preparation for the redemption, expressed already at the time of the breaking. The custom of hiding the *afikoman* and having the children search for it ensures that even if we do not remember the *afikoman*

at the end of the meal, or that we simply are too tired at that point, the children will come and remind us. The redemption can sometimes be delayed because of the weariness and waning strength of the traditional adult leadership. At that point, the young ones must come and arouse the adults to act to advance and bring about the redemption. In every generation, the transmission of power and responsibility from the old generation to the new is

marked with difficulty; old leaders hate to acknowledge the rising powers of the young. **There is no shame in waking up and being refreshed by the living voices of the children at the seder night and in life itself. We hide the afikoman, encourage the children to be active partners in the processes happening around them, and learn to be energized and to act out of their strength.**

Pesach wine flask, Poland, enamel on glass
The Wolfson Museum, Hechal Shlomo

יחזן

19. V'Hiqadeta
R' Yankele Galinsky
1921-2014

מחביאים את האפיקומן, והילדים טורחים ומגלים ולוקחים, איזו שמחה! מה מקורה? הציבו אתגר!

אני זוכר, שבישיבה רעבו לפת לחם. לא היו די עצים להסקה. העמידו במרכז בית המדרש דוד ענק מלא מים ורתחים - בלי תמצית, בלי סכר, "כוס חמין" כפשוטו, כדי להפיג מעט את הקר והרעב.

חבר התאונן: "אלו זה היה לפחות קצת ממתק!"

אמרתי: "יש לכך עצה. שהנהלת הישיבה תאסר לשותות מהדוד".

"ואז מה?" שאל.

אמרתי: "אז, מים גנובים? מתקן" (משלי ט, יז)...

ומדוע הם מתוקים, כי הציבו אתגר!

והמתבונן יראה, שזה ענין השאלות והתשובות בליל הסדר. כי השאלות מציבות אתגר, וממתיקות הספור!

20. Minchas Eliyahu
R' Eliyahu Ha'Kohen Mei'Izmir
d. 1729

אשר עם זה פירשתי צפי הפרשיות כונת מאמר חז"ל (ב"ר סו ד) צא אחיך במרמה, בחכמת תורחי. דקשה דלמה לא אמר בפירוש צא אחיך בחכמה. אמנם במרמ"ה עולה אפיקומן, כלומר צא אחיך והאכלני אפיקומן יכין שכן איני יכול לטעום עוד דבר ממאכלך, וזה גרס לו חכמת תורתו שידע סברת הפוסקים שאוכלים אפיקומן ציום כמו בלילה כדי שיהיה טעם מזה צפוי כו', וא"כ איני יכול לאכול עוד כלל. ועיין שם שפירשתי ענינים אחרים.

והנה עם זה יוצן כונת המאמר אמר יעקב על ידי שהייתי עוסק בתורה שנמשלה למים זכיתי להצטרך בטל, כלומר כיון שעסקתי בתורה ידעתי ענין האפיקומן כדפרישתי, והאכלתי לו את אבי יצרכני בטל להיות פסח ששואלין על הטל, ומי גרס שצריך אותי ולא לעשו, חכמת התורה שעסקתי בה והאכלתי לו אפיקומן וזוה לא היה יכול לטעום כלום מיד עשו לצרכו, ונתקיים בידי דוקא ברכת הטל.

עוד י"ל ונקדים קודם מה טעם זרכו יחזק ליעקב בטל, ידוע שאותו היום היה פסח ולכן אותה לו רצקה ליקח שני גדיים אחד לקרבן פסח ואחד לחגיגה כאומרם ז"ל (פדר"א נב כו', ולכן זרכו יחזק בטל שזפסח שואלין על הטל.

ושמעתי מפי זקן חכם שיעקב נתן ליחזק אפיקומן אחר האכליה, וזהו כונת הפסוק (בראשית כו) צא אחיך במרמה, במרמ"ה עולה אפיקומן קנג, וכונתו היתה זוה כדי שאם יביא עשי אחריי לאכול שלא יוכל עוד יתקן לטעום ממנה מאחר שכבר אכל אפיקומן, ע"כ.

יהקשתי לו שהאכליה הזאת היה ציים פסח, יציום אינן אוכלים אפיקומן. ואחרי ימים מלאחי חוזק לדבריי שראיתי בהרב רבי משה פזינטוי ז"ל י"ל, שמעתי שצריך לאכול כזית מזה ציים כמי בלילה, ויש מקומות שנוהגים כן, ע"כ. והטעם כדי שיהיה טעם מזה צפוי יזכור יצאת מצרים כל היום כמו בלילה.

21. *Piskei Teshuvos*

מנהג חטיפת האפיקומן

נתפשט המנהג שהתינוקות חוטפין האפיקומן עפ"י הגמ' (פסחים ק"ט ע"א) "חוטפים אפיקומן בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו", ועוד¹⁴⁷ טעם, שהדבר מסייע למסובים לזכור לאכול אפיקומן בגמר הסעודה כי התינוקות מצפים שיפדו מהם ועי"כ יזכרו למסובים לאכול.

ונכון¹⁴⁸ להקפיד לא לקרוא למנהג זה "גניבת אפיקומן" אלא "חטיפת אפיקומן"

כו. שם: ויתן הציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן ונותנים אותה תחת המפה, ובכה"ט (סקי"ט) להניח אותה בין הכר והכסת. וזכר לדבר¹⁴⁵ דכתיב "ושמרתם את המצות", ועוד¹⁴⁶ שאפיקומן זכר לקרבן פסח, ואיתא במאירי (פסחים קי"ד ע"א ד"ה במקדש) שבזמן אכילת קרבן פסח היו מצניעים את בשר הפסח אחר אכילת כזית ממנו ואוכלים בשר החגיגה, הרי לנו אסמכתא להצניע את האפיקומן.

ובכה"ט (שם): ועיין ח"י סק"ב טעם למנהג שהתינוקות לוקחים אפיקומן. ושם כתב שכן

22. *R' Chaim Kanievsky Hagaddah*

- At Yachatz, Rav Chaim announces, "In our family, we do not steal the afikoman. We do not educate our children to steal." He places the afikoman at his side, and, understandably, no one takes it.

23. *R' Shlomo Zalman Auerbach Hagaddah*

מרן זצוק"ל לא הניח לילדים לחטוף את האפיקומן.⁴⁶¹

לגנוב את האפיקומן כדי להקל על אביו
שלא יצטרך להוציא כסף רב

בכל שנה בבית שלנו נהוג לגנוב את האפיקומן, ואבא נותן מתנה מאוד גדולה לילד שלקח את האפיקומן, אני ראיתי שיש רבנים שאומרים שזה לא טוב לגנוב את האפיקומן כי זה מרגיל את הנפש לגנוב ולכן אף פעם לא גנבתי. השנה אי ידע שהמצב הכספי של אבא שלי לא טוב, ויהיה לו מאוד קשה לקנות מתנה גדולה כמו שהוא רגיל בכל שנה, חשבתי שאני יגנוב השנה את האפיקומן ויבקש מאבא שילמד אותי כל יום חבוחתא, האם לצורך כך כדאי שאני ישנה מהמנהג שלי, ואגנוב את האפיקומן?

תשובה

מי שנהגו אצלם לחטוף את האפיקומן, ימשיכו במנהגם, אבל אצל מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא נהגו מנהג זה, כי מחשש שזה ירגיל את הילדים לגנוב גם דברים אחרים, וגם לצורך מצוה אין לנהוג כן.

מקורות ונימוקים

אמנם יש מקום למנהג זה, ומקורו מהברייתא בפסחים (דף קט ע"א) חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו, ופירש רמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"ג)

24. *R' Yitzchak Zilberstein*

וחוטפין מצה זה מיד זה, ופירש מהר"ם חלוואה (פסחים שם) גוזלים מצוה זה מזה, [אמנם יותר היה ראוי לקרוא למנהג חטיפת מצוה, מאשר גזילת מצה].*

מכל מקום כבר מובא בהרבה פוסקים שמניעת מנהג זה משובח, כמו שכתב הגאון בעל החוות יאיר בספרו מקור חיים (קיצור הלכות סימן תעז) התינוקות גונבין האפיקומן לחבב המצווה, ומכל מקום יש פנים למחות ולבטל את המנהג, ובארחות חיים (סי' תעג) כתב בשם ספר מאורי אור שאין לתינוקות לגנוב את האפיקומן, וזה מנהג בדוי והבל, והגויים שומעים שהיהודים מחנכים את בניהם לגנוב כזכר ל'זינצלו את מצרים', על כן המונע מנהג זה הרי הוא משובח.

וכן נהגו אצל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא היו מניחים לגנוב את האפיקומן, גם מרן בעל הקהילות יעקב לא היה ניחא ליה ממנהג זה, והיה אומר שהדבר יכול להרגיל את הילדים לחשש גניבה.

ולכן גם בשאלה זו, למרות שהמטרה טובה ומשובחת, מכל מקום אסור לגנוב גם לצורך מצוה, וכמו שכתוב בבבא מציעא (דף סא ע"ב) לא תגנוב על מנת לשלם כפל, דהיינו גם כשרואה אדם עני ואינו רוצה ליהנות ממנו, ורוצה לגנוב ממנו על מנת לשלם כפל, ויהיה לו מה לאכול אסור, והטעם כתב השו"ע (ח"מ סימן שמח ס"א) כדי שלא ירגיל עצמו לכך, וכך גם בענינו, אין לעשות כן, כדי שלא ירגיל עצמו לכך.